

DEMÉNY PÉTER

ÉRZÉKENY FELROMBOLÁS

Szilágyi Zsófia: *Az éretlen Kosztolányi*

■ Ezzel a könyvvel azt éltem meg, amit Szilágyi Zsófia Móriczról szóló monográfiájával kapcsolatban négy éve: hogy mennyire ismeretlen az, akiről azt hisszük, ismerős. A nagy klasszikusról azt hisszük, hogy valamilyen, és kiderül, hogy valamilyen *is*, és ez a kötőszó nagyon felbolygatja a tudásunkat.

Móricz „a fősodor” része volt, Kosztolányi nagyon nem 1989 előtt. De hát a jóféle csalódás a szélrózsa minden irányából érkezhethet. Például abból a mondatból, amely a hátsó borítóra is ki van emelve: „Szembe kell néznünk vele, hogy Kosztolányinak már az eleje is Kosztolányi.” Abban az irodalomban, amelyben nagyon sokan nem azok még az elején, akikre emlékezünk klasszicizáltakul (ennek a látásmódnak legjobb példája Ady, akit mindenki úgy kezel, mint ha a harmadik kötetével született volna), Kosztolányi kivétel. De ha úgy nézünk rá, mint Szilágyi Zsófia, talán csak kivételek akadnak.

Hogyan néz ő? Rendkívül alapos filológiai tudással, üde kíváncsisággal és empatikus alázattal. Hogy minden cikket-interjút olvasott, az még annak számára is meglepő, aki maga is ebben a szakmában dolgozik valamiképpen. Vagy talán nem is a puszta tény, hogy mindent ismer, hiszen ez kötelező végül is, főleg egy Kosztolányi kritikai kiadáson dolgozó munkacsoport tagja számára, hanem az, ahogyan viszonyul ahhoz, amit

talál. Nem áll meg gondolatban ott, annál a nyilatkozatnál, amelyben Kosztolányi békepárti, sem annál, amelyben a háborút dicséri, hanem a két álláspontot az emberi agy és lélek természetes hullámmásában és dinamikájában látta (l. a *Fivér a fronton* című fejezetet, 225–240.).

„Miközben azon gondolkodtam...” (122.) – ez egy rendkívül jellemző mondatkezdet. Szilágyi Zsófia nem „tud mindent”, és nem dolgozik koncepciókkal. Ha olyan pontra érkezik, nyíltan feltárja tanácsstalanságát, mely ahhoz a gondolathoz vezetett, amit aztán ebben a könyvben olvashatunk.

A *Bevezetéssel* és az „Utószó helyett” íródo „*Elmosolyodtam. Lassan leszálltam*”-mal 19 fejezetben a szerző többnyire kevésbé ismert Kosztolányi-művek elemzése révén nyit meg nagy folyosókat, tárnákat. Az elemzések azonban mindig mást is jelentenek, mint „szoros olvasást”: szinte látjuk a hírlapíró Kosztolányit, Karinthy barátját, Vas István mesterét, Ady ellenfelét, az egész embert, ahogy levelezik, pályáját építi, ír, gondolkodik, vívódik, a darabjain dolgozik, stb. Egy egész hálózat képződik meg így, eleven cáfolatúul annak a tévhitnek, miszerint az írók a holdon élnek. Ugyanakkor azt a veszélyt sem érezzük, hogy a könyv *mindent* az életrajzzal magyaráz meg, és zárójelbe teszi a tehetséget. *Az éretlen Kosztolányi* tétje egyszerűen az (de hát lát-

tuk, milyen sokba kerül ez az „egyszerűen”), hogy rávilágítson, az író egész pályája során érdekelte sok minden, amit a kialakult, felismerhető stílusú, a klasszikusból visszaolvasott íróhoz kapcsolunk; például „nem a húszas években jelent meg először Sárszeg – a név maga sokkal korábban felbukkant a prózájában”. (147.) Így a *Pacsirta* és az *Aranysárkány* „főhőse” már hosszú évekkel azelőtt teret ad a cselekménynek, illetve részt vesz benne maga is.

„Esterházy Péter és Szegedy-Maszák Mihály emlékére” – szól a kötet ajánlása, és ez is érdekes és jellemző. Két olyan emberről van szó – az egyik író, a másik tanár –, aki mélyen

befolyásolta nemcsak Szilágyi Zsófia, hanem valamennyiünk irodalom- és ezen belül Kosztolányi-értését. Két olyan emberről, aki felszabadítóan hatott a passzívizálódó, bemevedő olvasatra. Két olyan emberről, aki a szemlélet révén a stílust is szabadabbá tette. Esterházy személyében olyanról, aki (gondoljunk csak az Ottlik-gobelinre) megmutatta, hogy a mestert ironikusan is lehet szeretni; Szegedy-Maszák személyében olyanról, aki megértette, hogy az irodalom mindennel összefügg, zenével, filozófiával, más írókkal és még az étellel is.

Szilágyi Zsófia jó tanítványuk volt, és most már Móricz mellett Kosztolányit is felrombolta.

SZELLEMI OTTHONKERESŐK ERDÉLYI ÉVSZÁZADA

**Kabán Annamária és Mózes Huba (szerk.):
*Honfoglaló, nagy írónemzedék. Az erdélyi Helikon
írói közösség megalakulásának 90. évfordulójáról
megemlékező miskolci tudományos konferencia
előadásai***

■ 1. Kevesen tudják ma már, hogy az európai távlatú erdélyiség jegyében fellépő *Tizenegyek* mozgalma mennyire meghatározónak bizonyult a kisebbségi létszükségletekkel számoló intézményteremtésben. Az 1923-as antológiának a Tamási Áron nevéhez fűződő terjesztési módszere adta például az ötletet az Erdélyi Szépművés Céh megszervezéséhez 1924-ben. Két évvel később a *Tizenegyekben* költőként szereplő s a marosvécsi kastélyt megöröklő Kemény János vált az erdélyi Helikon írói munkaközösség egybehívójává. Hogy aztán ez a munkaközösség 1928-ban elindítsa *Erdé-*

lyi Helikon címmel a maga irodalmi folyóiratát. Amerikai tartózkodása idején Tamási ugyan Jancsó Bélára bízta ezt a gondot, de a szegedi tudományegyetemről hazatérő esszéíró és irodalomteoretikust akkoriban egyre inkább a kisebbségi létkérdések társadalom- és művelődéspolitikai vetületei foglalkoztatták. Vagyis: az erdélyi magyar szellemi élet modellváltása. Mely felfogásában korántsem jelentette az irodalmi tudatszféra alábecsülését; ellenkezőleg: az önszervező kisebbségi társadalom valamennyi életfunkcióját „szemmel tartó” szintézisben kapta meg a maga semmi más-